

بررسی حقوق اجتماعی زن در اندیشه مقام معظم رهبری

پریسا یوسف زاده^۱

چکیده

نوشتار حاضر در صدد است تا مسأله‌ی حقوق اجتماعی زن در اندیشه مقام معظم رهبری را بررسی کند؛ چرا که دین اسلام در انسانیت جایگاه زن را تام میداند و کمال انسان را به تقوا و عمل صالح او می‌داند و از آنجایی که انسان موجودی بالطبع اجتماعی است، زن را از تمامی حقوق اجتماعی برخوردار می‌داند؛ این نوشتار به این سوال پاسخ داده است که حقوق اجتماعی زن در اندیشه مقام معظم رهبری چیست؟ تا بارعایت حقوق اجتماعی، زمینه حضور در عرصه‌های مختلف، رشد ابعاد وجودی و شکوفایی استعدادها، تعلیم و تعلم، خدمت به هموعان که نوعی کمال است فراهم شود؛ این تحقیق گویای آن است که مقام معظم رهبری در بیانات خویش، در جاهای بسیاری جایگاه انسانی والای زن را تبیین نموده‌اند و حضور زن در عرصه‌های اجتماعی را عین منطق اسلام دانسته و نگرش استحقاق زن برای حضور در عرصه‌های گوناگون اجتماعی را برخاسته از متن اسلام و وحی می‌دانند.

کلیدواژه: حقوق اجتماعی، مقام معظم رهبری، اسلام، حقوق سیاسی، حقوق علمی- فرهنگی، حقوق اقتصادی و مالی، حقوق قضایی.

مقدمه

یکی از مهمترین مسائل و چالش‌های تاریخ بشریت، مسأله جایگاه زن و حقوق اوست؛ دین مبین اسلام همواره زن را مانند مرد مخاطب اصلی و اصیل معارف خود دانسته است. قرآن کریم با کمال صراحت در آیات متعددی می‌فرماید که زنان را از جنس مردان و از سرشتی نظیر سرشت مردان آفریده‌ایم. زن در آموزه‌های اسلامی دارای جایگاه ویژه‌ای است که هم در جامعه هم در خانواده به عنوان عضوی موثر در پیکره خلقت به شمار می‌رود.

با توجه به اینکه دیدگاه اسلام به زن، به عنوان یک موجود با کرامت و اصیل در خلقت است، او را از نظر انسانیت در جایگاهی برابر با مرد می‌داند و از آنجایی که انسان به حکم فطرت، موجودی اجتماعی است بنابراین دارای

۱. طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه الزهرا سلام الله علیها شبستر. parisayousefzade^{۷۶}@gmail.com

حقوق و تکالیفی است که زن و مرد، موضوع این حقوق و تکالیف خواهند بود که به نسبت خلقتشان دارای این حقوق و تکالیف می‌شوند.

مقام معظم رهبری به عنوان یک اسلام شناس از بعد از انقلاب بطور مستقیم و بدون واسطه با متن جامعه در ارتباط بوده‌اند و با گنجینه نظام فکری اسلامی خود مسائل جامعه را دایمانه مورد تحلیل و بررسی قرار داده‌اند. از طرفی دیگر با توجه به اینکه در حال حاضر کشور جمهوری اسلامی ایران مانند یک کشتی توسط ناخدایی بابسیرت و مدیر جهت دهی می‌شود، ضرورت ایجاب می‌کند که با شناخت اولویت‌ها و خط مشی‌ها در زمینه‌های گوناگون خصوصاً مسئله زن در فرمایشات ایشان سعی در پیگیری و تحقق منویات این بزرگوار داشته باشیم، ایشان سالیانه بطور خاص دیدارهایی را با بانوان محترم چه، بانوان نخبه و چه عموم بانوان داشته و رهنمودهای ارزنده‌ای را در این عرصه ایراد فرموده‌اند، که در این تحقیق سعی بر این است که به این سوال پاسخ داده شود که حقوق اجتماعی زن در اندیشه مقام معظم رهبری چیست؟ تا بارعایت حقوق اجتماعی، زمینه حضور در عرصه‌های مختلف، رشد ابعاد وجودی و شکوفایی استعدادها، تعلیم و تعلم، خدمت به هم‌نوعان که نوعی کمال است فراهم شود؛ در موضوع مورد بحث منبعی که به همه ابعاد این قضیه بپردازد، یافت شد اما به طور عام در کتاب‌های مانند تفسیر المیزان و التحریر و التنویر ذیل آیات ۱۲۱ بقره، ۲۰ مزل، ۱۱۳ آل عمران و ... با توجه به روایات به این موضوع پرداخته شده‌اند و همینطور در کتاب پنج جلدی مقام معظم رهبری با نام نقش و رسالت زن و همینطور کتاب زن و بازیابی هویت حقیقی که برگرفته از گزیده بیانات مقام معظم رهبری می‌باشد به این موضوع پرداخته شده اما در این تحقیق سعی شده است با روش اسنادی و شیوه تحلیلی و توصیفی همه جوانب بحث مورد نظر، مورد بررسی قرار گیرد.

جایگاه اجتماعی زن

همانطور که زن از لحاظ جایگاه فطری و معنوی، هیچ گونه محدودیت و نقصانی ندارد، از لحاظ اجتماعی نیز جایگاه زن، تام و تمام است به این معنا که زن در همه عرصه‌های اجتماعی می‌تواند حضور یابد، رهبر گرانقدر انقلاب در این باره می‌فرمایند: «عرصه‌ی دوم، عرصه‌ی فعالیت‌های اجتماعی است؛ اعم از فعالیت اقتصادی، فعالیت سیاسی، فعالیت اجتماعی به معنای خاص، فعالیت علمی، درس خواندن، درس گفتن، تلاش کردن در راه خدا، مجاهدت کردن و همه‌ی میدان‌های زندگی در صحن جامعه.

در این جا هم میان مرد و زن در اجازه‌ی فعالیت‌های متنوع در همه‌ی میدان‌ها، هیچ تفاوتی از نظر اسلام نیست. اگر کسی بگوید مرد می‌تواند درس بخواند، زن نمی‌تواند؛ مرد می‌تواند درس بگوید زن نمی‌تواند؛ مرد می‌تواند فعالیت اقتصادی انجام دهد، زن نمی‌تواند؛ مرد می‌تواند فعالیت سیاسی کند، زن نمی‌تواند، منطق اسلام را بیان نکرده و بر خلاف سخن اسلام حرف زده است.

از نظر اسلام در همه‌ی این فعالیت‌های مربوط به جامعه‌ی بشری و فعالیت‌های زندگی، زن و مرد دارای اجازه‌ی مشترک و همسان هستند، البته بعضی از کارها هست که باب زنان نیست؛ چون با ترکیب جسمانی آنها تطبیق نمی‌کند، بعضی از کارها هم هست که باب مردان نیست؛ چون با وضع اخلاقی و جسمی آنها تطبیق نمی‌کند. این موضوع ربطی به این ندارد که زن می‌تواند در میدان فعالیت‌های اجتماعی باشد یا نه تقسیم کار، بر حسب امکانات و شوق و زمینه‌های اقتضای این کار است، اگر زن بخواهد شوق داشته باشد می‌تواند فعالیت‌های گوناگون اجتماعی و آنچه که مربوط به جامعه است انجام دهد.^۱

زنانی چون حضرت خدیجه و حضرت فاطمه (سلام الله علیهما) شخصیتی برتر از مردان دارند. حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، زهرا (سلام الله علیها) را مقتدای خویش دانسته است: «وفی ابنة رسول الله صلی الله علیه وآله لی أسوة حسنة»^۲

این حکیم فرزانه در جای دیگر می‌فرماید: «از نظر اسلام میدان فعالیت و تلاش علمی و اقتصادی و سیاسی برای زنان کاملاً باز است، اگر کسی با استناد به بینش اسلامی بخواهد زن را از کار علمی محروم کند از تلاش اقتصادی باز دارد یا از تلاش سیاسی و اجتماعی بی‌نصیب سازد، به خلاف حکم خدا عمل کرده است، زنان به قدری که توان جسمی و نیازها و ضرورت‌هایشان اجازه می‌دهد، می‌توانند در فعالیت‌ها شرکت کنند، آن‌ها هر چه می‌توانند تلاش اقتصادی و سیاسی و اجتماعی کنند شرع مقدس، مانع نیست.»^۳

پس، در عرصه فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی و علمی و فعالیت‌های گوناگون دیگر، زن مسلمان مثل مرد مسلمان حق دارد آنچه را که اقتضای زمان است و آن وظیفه‌ای را که بر دوش خود حس می‌کند، انجام دهد، در اسلام همه تکالیف به‌طور یکسان زن و مرد را مورد خطاب قرار می‌دهد، به‌طور مثال: «من أصبح لا يهتم به امور المسلمین فلیس به مسلم» یعنی کسی که صبح کند و به امور مسلمانان اهتمام نداشته باشد مسلمان نیست. یعنی در فعالیت‌های اجتماعی زن و مرد هر دو مسئولند. در این باره رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند:

بر اساس آیه‌ی شریفه‌ی سوره‌ی احزاب: «إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ

۱. بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زنان خوزستان، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰.

۲. علامه امجلی، بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۱۸۰.

۳. بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زنان شهر ارومیه، ۱۳۷۵/۶/۲۸.

فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا^۱ مسلماً خدا برای مردان و زنان مسلمان و مردان و زنان با ایمان، و مردان و زنان عبادت پیشه، و مردان و زنان راستگو و مردان و زنان شکیبا، و مردان و زنان فروتن، و مردان و زنان صدقه دهنده، و مردان و زنان روزه دار، و مردان و زنان حفظ کننده خود از پلیدی‌های جنسی، و مردان و زنانی که بسیار یاد خدا می‌کنند، آمرزش و پاداشی بزرگ آماده کرده است. «
فرق نمی‌کند؛ چه اسلام، چه ایمان، چه قنوت، چه خشوع، چه تصدق، چه صوم، چه صبر و استقامت، چه حفظ ناموس، چه ذکر خدا، زن و مرد در این بخش‌ها یکسانند.

فعالیت زنان در عرصه‌ی اجتماع فعالیتی کاملاً مباح و روا و مطلوب و مجاز است که با حفظ حدود اسلامی این‌ها را انجام دهند و نیمی از نیروی فعال جامعه را به جامعه تقدیم کنند، آن وقتی که در جامعه هم مرد تحصیل می‌کند و هم زن جمعیت تحصیل کرده، دو برابر آن زمانی است که فقط مردان تحصیل می‌کنند، آن وقتی که زنان در جامعه تدریس می‌کنند، معلم در جامعه دو برابر تعداد آن وقتی است که فقط مردان تدریس می‌کنند، در فعالیت سازندگی، در فعالیت اقتصادی، در طراحی و فکر کردن و برای امور کشور و یک شهر و یک روستا و یک مجموعه و امور شخصی خانواده مطالعه، کردن میان زن و مرد تفاوتی نیست همه مسؤولند و همه باید انجام دهند.»^۲

حقوق اجتماعی زنان در نگاه مقام معظم رهبری

بر اساس فرمایشات مقام معظم رهبری عرصه فعالیت‌های اجتماعی زن عبارتند از فعالیت اقتصادی، فعالیت سیاسی، فعالیت علمی بر اساس این فعالیت‌ها در اجتماع، یک زن می‌تواند حقوق گوناگونی را در هر عرصه داشته باشد، در ادامه بر طبق طبقه‌بندی بیان شده توسط رهبری و با اضافه کردن حقوق قضایی، سعی در بررسی فرمایشات ایشان درباره هر کدام از حقوق اجتماعی زن خواهیم کرد.

(۱) حقوق سیاسی

رهبر معظم انقلاب وجود زنان الگو در عرصه مشارکت سیاسی در طول تاریخ را خود برهانی بر جواز این امر می‌دانند و می‌فرمایند:

«خود الگوی فاطمه‌ی زهرا (سلام الله علیها) که در دوران کودکی در بعد از هجرت پیغمبر به مدینه، در داخل مدینه و در همه‌ی قضایای عمومی آن روز پدرش - که مرکز همه حوادث سیاسی اجتماعی بود - حضور داشت، نشان دهنده نقش زن در نظام اسلامی است. البته فاطمه زهرا (سلام الله علیها) قله این فضائل است، زنان برجسته دیگری هم در صدر اسلام بودند؛ بامعرفت، باخرد، به اعلم حاضر در میدان‌ها حتی حاضر در میدان‌های جنگ؛ حتی تعدادی

۱. احزاب: ۳۵.

۲. بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زنان خوزستان، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰.

که نیروی بدنی داشتند، حاضر در میدان دلاوری در جنگ؛ شمشیرزنی و سربازی البته این را اسلام برای بانوان واجب نکرده و از دوش آنها برداشته است؛ چون با طبیعت جسمی و نیز با عواطف آنها سازگار نیست، شخصیت زهرای اطهر در ابعاد سیاسی و اجتماعی و جهادی شخصیت ممتاز و برجسته‌ای است؛ به طوری که همه‌ی زنان مبارز و انقلابی و برجسته و سیاسی عالم می‌توانند از زندگی کوتاه و پرمغز او درس بگیرند، زنی که در بیت انقلاب متولد شد و تمام دوران کودکی را در آغوش پدری گذراند که در حال یک مبارزه‌ی عظیم جهانی فراموش نشدنی بود، آن خانمی که در دوران کودکی، سختی‌های مبارزه‌ی دوران مکه را چشید به شعب ابی طالب برده شد، گرسنگی و سختی و رعب و انواع و اقسام شدت‌های دوران مبارزه‌ی مکه را لمس نمود و بعد هم که به مدینه هجرت کرد، همسر مردی شد که تمام زندگیش جهاد فی سبیل الله بود و در تمام قریب به یازده سال زندگی مشترک فاطمه‌ی زهرا و امیرالمؤمنین (علیهما السلام) هیچ، سالی، بلکه هیچ نیم سالی نگذشت که این، شوهر کمر به جهاد فی سبیل الله نبسته و به میدان جنگ نرفته باشد و این زن بزرگ و فداکار، همسری شایسته‌ی یک مرد مجاهد و یک سرباز و سردار دایمی میدان جنگ را نکرده باشد.

ایشان درباره زندگی سراسر مجاهدت حضرت فاطمه (سلام الله علیها) می‌فرمایند: «پس، زندگی فاطمه‌ی زهرا (سلام الله علیها) اگر چه کوتاه بود و حدود بیست سال بیشتر طول نکشید؛ اما این زندگی، از جهت جهاد و مبارزه و تلاش و کار انقلابی و صبر انقلابی و درس و فراگیری و آموزش به این و آن و سخنرانی و دفاع از نبوت و امامت و نظام اسلامی، دریای پهناوری از تلاش و مبارزه و کار و در نهایت هم شهادت است، این زندگی جهادی فاطمه‌ی زهراست که بسیار عظیم و فوق العاده و حقیقتاً بی نظیر است و یقیناً در ذهن بشر - چه امروز و چه در آینده - یک نقطه‌ی درخشان و استثنایی است.

اسلام، فاطمه - آن عنصر برجسته و ممتاز ملکوتی - را به عنوان نمونه و اسوه‌ی زن معرفی می‌کند. آن، زندگی ظاهری و جهاد و مبارزه و دانش و سخنوری و فداکاری و شوهرداری و مادری و همسری و مهاجرت و حضور در همه‌ی میدانهای سیاسی و نظامی و انقلابی و برجستگی همه جانبه‌ی او که مردهای بزرگ را در مقابلش به خضوع وادار می‌کرد، این هم مقام معنوی و رکوع و سجود و محراب عبادت و دعا و صحیفه و تضرع و ذات ملکوتی و درخشندگی عنصر معنوی و همپایه و هموزن و همسنگ امیرالمؤمنین و پیامبر بودن اوست، زن، این است، الگوی زنی که اسلام می‌خواهد بسازد، این است.»^۱

أ. حضور مؤثر زنان در نهضت‌های اجتماعی

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمع کثیری از بانوان، ۱۳۶۸/۱۰/۲۶.

جواب: زن اگر پول خود را هبه کرده جز ترکه محسوب می‌شود و اگر برای خودش خریده است مال خودش می‌باشد و در این صورت مواردی را که یقیناً زن با مال خود برای خود خریده است. (یعنی علم داشته باشیم مثلاً این فرش با مال خودش برای خود خریده است.) این مورد متعلق به زن است و بقیه ورثه در آن مورد حقی ندارند. و مواردی هم که با مال مشترک خریده‌اند، به نسبت پول هر کدام محاسبه می‌شود و اگر نسبت مشکوک است و مشخص نیست باید ورثه میت و این خانم مصالحه نمایند.

۲. مردی فوت شده است که هم مردم از او طلب دارند و هم خمس مال او باید داده شود و هم همسرش مهریه خودش را از اموال او طلب می‌کند کدام یک بر دیگری مقدم است؟ جواب: اگر مال او کفایت می‌کند، باید همه را از اصل مال بردارند والا باید به نسبت، بین همه توزیع شود.

۳. اگر از میت منزلی بجا مانده باشد و ورثه‌ای جز زوجه و فرزند نداشته باشد، آیا زوجه از زمین و ساختمان هر دو، ارث می‌برد؟ جواب: در فرض سؤال زوجه فقط از قیمت زمین و قیمت ساختمان روی آن حق ارث دارد و از عین زمین ارث نمی‌برد.

۴. در باب ارث زوجه از قیمت زمین دو فتوی بین فقهای عظام وجود دارد و شنیده‌ایم که نظر مبارک حضرتعالی این است که زوجه از قیمت زمین ارث می‌برد. خواهشمند است بفرمایید آیا در این مسأله بین این که زوجه از، میت، صاحب فرزند باشد یا خیر تفاوتی وجود دارد؟ جواب: زوجه خواه دارای فرزند از شوهرش باشد یا نباشد از قیمت زمین خواه زمین خانه یا مغازه یا زمین باغ یا مزرعه باشد ارث می‌برد.^۱

(۴) حقوق قضایی

أ. شهادت

در روایت عبدالکریم بن ابی یغفور از امام صادق (علیه سلام) نقل شده است: «شهادت زنانی که اهل ستر و عفاف و از خانواده‌های صالح بوده و مطیع شوهرانشان هستند و از مخاصمه دوری می‌کنند و زینت خود را فقط برای شوهرانشان نشان می‌دهند، پذیرفته می‌شود طبق این روایت شهادت زنانی که واجد شرایط مزبور باشند پذیرفته می‌شود، بدون اینکه به مواضع خاصی اختصاص یافته باشد.»^۲

بر طبق استفتائات رهبری، شهادت چهار زن معادل شهادت دو مرد است و می‌توان استنباط کرد که اصل شهادت زن مفروغ عنه و مرتکز می‌باشد این مسئله به این صورت آمده است:

۱. WWW.farsi.khamenei.ir

۲. محمدبن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۳۹۸.

«شیر دادنی که علت محرم شدن است به دو چیز ثابت می‌شود: اول: خبر دادن عده‌ای که انسان از گفته آنان یقین پیدا کند. دوم: شهادت دو مرد عادل یا چهار زن که عادل باشند ولی باید شرایط شیر دادن را هم بگویند. مثلاً: بگویند ما دیده‌ایم که فلان بچه بیست و چهار ساعت از پستان فلان زن شیر خورده و چیزی هم در بین نخورده و همچنین سایر شرط‌ها را که در مساله گفته شد شرح دهند ولی اگر معلوم باشد که شرایط را می‌دانند و در عقیده با هم مخالف نیستند و با مرد و زن هم در عقیده مخالفت ندارند لازم نیست شرایط را شرح دهند.»^۱

ب. قضاوت و اجتهاد

طبق فرمایشات رهبر معظم انقلاب در احکام اسلامی هم زن و هم مرد می‌توانند مجتهد شوند زیرا مجتهد کسی است که قدرت استنباط پیدا کرده است ولی زن نمی‌تواند قاضی و مرجع تقلید شود همانطور که هر مردی هم نمی‌تواند قاضی و مرجع تقلید شود زیرا قاضی و مرجع تقلید از آن جهت که برای دیگران حکم و فتوا صادر می‌کنند، دارای شروط ویژه‌ای هستند از جمله اینکه نباید در بیان حق تحت تأثیر عواطف و احساسات شخصی خود بشوند و از آن‌جا که زن دریای خروشان احساسات و عواطف است بنابراین نمی‌تواند قاضی یا مرجع تقلید باشد، ایشان در این باره می‌فرمایند:

زن قاضی و مجتهد نمی‌تواند بشود... نکته‌ی این حکم الهی این است که قضاوت، یک منصبی است که احتیاج دارد به این که انسان خشک و قاطع باشد، خشک بودن و تحت تأثیر عواطف قرار نگرفتن چیزی است که به طور معمول زن‌ها این را ندارند و این نقطه‌ی قوت زن است نه نقطه‌ی ضعف زن این را توجه داشته باشیم زن اگر عواطفش جوشان و احساساتش پرخروش نباشد عیب است کمال زن در غلبه‌ی عواطف اوست و این به دلیل این است که شغل اول زن تربیت فرزند است، نمی‌گوییم شغل دیگر نداشته باشد داشته باشد، می‌تواند، هیچ مانعی ندارد داشته باشد، اسلام مانع نیست اما اولین و اساسی‌ترین و پراهمیت‌ترین شغل زن، مادری است، اگر رئیس جمهور هم بشود، اهمیتش به قدر اهمیت مادری نیست، من اگر بتوانم تشریح کنم، وقت می‌بود و می‌گفتم که مادر بودن چقدر اهمیت دارد؛ یک مادر خوب بودن، قبول می‌کردید که از ریاست جمهوری هم بالاتر است اهمیت و ارزشش برای این کار عاطفه لازم است، خدا این موجود را با این عواطف خروشان آفریده تا مادری لنگ نماند، اگر مادری لنگ بماند، نسل انسان منقطع می‌شود یا انسان‌هایی که به جامعه وارد می‌شوند، انسان‌های کامل و درست و حسابی و معتدلی نخواهند بود برای این منظور خلق شده حالا شما می‌خواهید این موجودی که خدا برای خاطر همین موضوع او را عاطفی، آفریده بگذارید در رأس یک شغلی که بی‌عاطفگی می‌خواهد؟ قاطعیت و خشونت می‌خواهد؟ خشک بودن می‌خواهد؟ این را خدای متعال قبول ندارد، مجتهد جامع الشرائطی که مرجع تقلید می‌شود نیز همین

۱. سید علی حسینی خامنه‌ای، اجوبه‌ی الاستفتائات، استفتاء شماره ۲۴.

<http://farsi.khamenei.ir/treatise-imam-content?id=۵۴۱&tid=۹>

طور، مرجع تقلید باید تحت تأثیر هیچ احساس و عاطفه‌ای قرار نگیرد و این چیزی است که به طور متوسط و معمول در مردها بیشتر است از زن‌ها به این دلیل.^۱

منابعی هم برای اثبات بیانات مقام معظم رهبری وجود دارد از جمله: «شهید ثانی» در احصاء شرایط قاضی چنین می‌فرماید: «قضا به معنی حکم کردن بین مردم از واجبات کفایی است که با حضور امام معصوم (علیه السلام) وظیفه امام (علیه السلام) یا نایب وی می‌باشد و در عصر کنونی که عصر غیبت امام است این سمت به فقیه جامع شرایط افتاء تنفیذ گردیده است و این شرایط عبارتند از بلوغ، عقل، رجولیت و...» (شهید ثانی، بیتا: ج ۳، ص ۶۱) امام خمینی (رحمه الله) از فقههای معاصر معتقدند: «مرد بودن از شرایط غیر قابل تراضی در قاضی است، حتی ثبوت شرایط قضاوت برای قاضی نزد هر یک از دو طرف مرافعه لازم می‌باشد»^۲ البته برخی از فقها تصدی منصب قضاوت توسط زن را صرفاً به عنوان قاضی تحکیم مجاز دانسته‌اند و بنابر نظر دیگری قاضی تحکیم فقط در زمان حضور امام (علیه السلام) قابل تصور است.^۳

نتیجه

در طول تاریخ، جایگاه زن در میان جوامع وادیان فراز و فرودهایی داشته است و به تناسب تغییر این جایگاه حقوق اجتماعی زن نیز از نظر کمیت و کیفیت تغییر داشته است؛ آن چیزی که مسلم است، ادیان آسمانی در مجموع جایگاه والایی را برای زن قائل شده‌اند و در نتیجه برای زن در اجتماع نیز تمامی حقوق را قائل بوده‌اند. دین اسلام در انسانیت جایگاه زن را نام می‌داند و کمال انسان را به تقوا و عمل صالح او می‌داند و از آنجایی که انسان موجودی بالطبع اجتماعی است، زن را از تمامی حقوق اجتماعی برخوردار می‌داند؛ فعالیت‌های اجتماعی زمینه حضور در عرصه‌های مختلف را فراهم می‌سازد و این سبب رشد ابعاد وجودی و شکوفایی استعدادها خواهد بود؛ در پرتوی حضور اجتماعی تعلیم و تعلم محقق می‌شود، در پرتو حضور اجتماعی زمینه خدمت به هموعان که نوعی کمال است فراهم می‌گردد. در پرتو مشارکت اجتماعی فهم سیاسی و آگاهی از زمان که یکی از آگاهی‌های لازم برای هر انسان است محقق می‌گردد.

یکی از انگیزه‌های دعوت به حیات اجتماعی زنان بالا رفتن شخصیت علمی معنوی و اجتماعی آنان است که بدون آن دست یافتنی نیست.

۱. سخنرانی مقام معظم رهبری در مسجد ابوذری تهران، ۱۳۶۰/۴/۰۶.

۲. روح الله خمینی، تحریرالوسیله، ج ۴، ص ۸۵.

۳. علیرضا فیض، مبادی فقه و اصول، ص ۳۴۸.

مقام معظم رهبری نیز در بیانات و فرمایشات خویش، در جاهای بسیاری جایگاه انسانی والای زن را تبیین نموده‌اند و حضور زن در عرصه‌های اجتماعی را عین منطق اسلام دانسته‌اند. و نگرش استحقاق زن برای حضور در عرصه های گوناگون اجتماعی را برخاسته از متن اسلام و وحی می دانند.

ایشان فعالیت‌های اجتماعی را شامل فعالیت اقتصادی، فعالیت سیاسی، فعالیت اجتماعی به معنای خاص، فعالیت علمی، درس خواندن، درس گفتن، تلاش کردن در راه خدا، مجاهدت کردن و همه‌ی میدان‌های زندگی در صحن جامعه توصیف می نمایند.

منابع

*قرآن

- ۱) بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زنان شهر ارومیه، ۱۳۷۵/۶/۲۸
- ۲) بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زنان خوزستان، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰.
- ۳) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمع کثیری از بانوان، ۱۳۶۸/۱۰/۲۶.
- ۴) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار شرکت کنندگان در اجلاس جهانی «زنان و بیداری اسلامی»، ۱۳۹۱/۴/۲۱.
- ۵) بیانات مقام معظم رهبری در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴.
- ۶) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از بانوان پزشک سراسر کشور، ۱۳۶۸/۱۰/۲۶.
- ۷) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از بانوان نخبه، ۱۳۹۰/۳/۱.
- ۸) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا، ۱۳۷۶/۲/۱۷.
- ۹) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمع کثیری از بانوان، ۱۳۶۸/۱۰/۲۶.
- ۱۰) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۲/۱۱.
- ۱۱) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از بانوان قرآن پژوه کشور، ۱۳۸۸/۷/۲۸.
- ۱۲) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از زنان، ۱۳۷۵/۹/۲۵.
- ۱۳) بیانات مقام معظم رهبری در مراسم هشتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه الله)، ۱۳۷۶/۳/۱۴.
- ۱۴) بیانات مقام معظم رهبری در مسجد ابوذر تهران، ۱۳۶۰/۴/۰۶.
- ۱۵) حر عاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعة، قم: مؤسسه آل بیت، چاپ نهم، ۱۳۸۷ هـ-ش.
- ۱۶) حسینی خامنه‌ای، سید علی، اجوبه الاستفتائات، تهران: انقلاب اسلامی، چاپ بیستم، ۱۴۰۰ هـ-ش.
- ۱۷) خمینی، سیدروح الله، تحریر الوسیله، تهران: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۸ هـ-ش.
- ۱۸) خمینی، روح الله، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ اول، ۱۳۸۹ هـ-ش.

- ۱۹) فیض، علیرضا، مبادی فقه و اصول، تهران: نشر دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۸ هـ-ش.
- ۲۰) کاظم‌زاده، علی، تفاوت حقوق زن و مرد در نظام حقوقی ایران، تهران: نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۶ هـ-ش.
- ۲۱) طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، مترجم: سید محمدباقر موسوی، بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰ ق.
- ۲۲) مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، بیروت: موسسه وفا، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ-ق.
- ۲۳) محقق داماد، مصطفی، بررسی فقهی و حقوق خانواده و نکاح و انحلال آن، تهران: نشر علوم اسلامی، چاپ بیست و یکم، ۱۴۰۲ هـ-ش.

مقالات و مجلات:

- ۲۴) گروه نویسندگان، «کتاب نقد حقوق زن»، موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، شماره ۱۳-۱۲، ۱۳۸۷ هـ-ش.
- ۲۵) مرادی، پریا، «نقد و بررسی برخی از حقوق سیاسی و اجتماعی زن در اسلام»، پژوهشنامه معارف قرآنی، شماره ۱۶، ۱۳۹۳ هـ-ش.